

nehlačiněšší spis obrázkový k rozšíření užitečných známostí
pro Čechy, Moravaně a Slováky.

Číslo 32.

Wyběhají každou sobotu.

1855.

Utuchlé sopky turbacké.

Obráz tento představuje krájinu turbackou v polední Americe, jenž zvláště proto jest pamětí hodná, poněvadž poskytlá nejšednější důkaz náramných baráčenj ve vnitřnostech naší země, ačoli Bladny, Sicilie a Island mnohem výtečnější příklady v tom ohledu nám podávají, a mimo to i nám dostupnější gšau, a to sice Aetna, Vesuv a Weiser.

Ležíť pak Turbako až 1000 štekveľ nad hladinou mořskou (tato jest nejnižší a od ní počínáme určovati výšky ginych zemj a hor, hladance gegi výšku za 1; a to proto, poněvadž voda tekutá, právě swau rušomitou nestálostj a tjjj, vždy v nejnižších místech stíží, což i pospolu příčinou jest, že naše hornj prameny (rudce) a deštěm napáblé vody, možnáli, nešťatšj cestou do moře ubíhají), a poskytuje v lejně modernatj čas velmi obderšivující sládek; čistj pramenové protékají gegi hehno- bylinné sušiny.

Nedaleko Turbaka v palmovém lese leží tyto sopečné pozůstatky, a zdegšj Maurénjní wyprawugi, je před nedávnými časy geštr oheň a lávu vůkol sebe metaly; mišionár ale geden, pobožnostj výtečn

muž, častým prů klopenjm posvěcenau wodau hro- zně gich buráčenj ndušil a zalil, nynj je gij gen uš- fty malj slawové vody a bláta wyšakugi, což pró gen w některých poletjch se stává.

Kdo se t těmto sopkám blížj, slychá duněnj te- mne, hufánj dalekosáhle, pak za 15 — 18 minut z ho- řegšj díry páry, slawp vody a bláta wyšetugi, a proto jest se co domýšleti, že ve vnitřnostech hlu- bokých této krajiny náramně tlačení a nepokojenj se děje. Páry tyto negšau gen wodnj, nhrž obsahugi i plyn (wětrowinu), kterj sestává dle wyšetkowánj angličtjch pytatelů štoro ze samého dusiku (azo- tum, Stickstoff), w němžby žádný žiwotich, žádná rostlina žiti a býti nemohla, neboť, gať gš gmeno- ukazuje, dušj náramně, a teprwě kyslíkem (oxyge- num, Sauerstoff) tak zpraven býti musj, že t dý- chánj se hodj, a náš zduch (povětrj) představuge, kterj jest právě složenina ze 21 dílů kyslíku a 79 dílů dusíku. Kyslíkem bychom gashy hbitě šhořeli, a proto dušj geg mjrnj, a právě tolik poskytuje, co zwjzata k zachowánj žiwota a zdrowj potřebugi.

Město Saragošsa we Španielsku.

(Dokončení.)

Vyzvání na saragošské obyvatele, aby se vzdali, dne 30. prosince, bylo uzavřeno, a přípravu práce u Francouzů k obležení na třech místech již blížily se k městu. Dvěma ze silnějších na dělníky byly z města výhledy učiněny, předce tím jen nepatrná škoda nepříteli se udělala, neobvykle suché povětrnosti jim jen bylo prospěšné, v městě však tímto lesem povětrným rozmáhaly se nákazlivé nemoci. Dne 9. ledna 1809 započalo se řádné obležení s ukutnou střelbou z 8 autocných baterií na klášter sv. Josefa a na město samé. Klášter sv. Josefa brzo byl rozstřelen, ale teprve 13. ledna od nepřítelů autem dobyt. Dne 15. ledna rozstřelil nepřítel čelo mostu při ústí říčky Guerby do Ebry, pročež obležení ostatní most prachem vyhodil. Teď začalo se dobývání domů. Trvalo po 23 dnů. Obyvatelé se tlačili ve stěnách u prostřed města, kde brzo nebezpečná zimnice mezi nimi povstala, která i mezi wogaty se zmáhala. Dne 21. ledna byla třetí řada polních ohrad nepřítelů proti klášteru sv. Engracie dokončena; předce ale obležením se pomědlo, výpadem wšedka na něj postavená děla hřebíky zarazit. Ale 27. ledna prorazilo 70 záhubných děl 3 weliké otvory ve hradbách, a tři haupy nepřátel na autě s nimi se hnaly; ale střelba ze wšech ulic, ze wšech domů wšak jim zamezila pokroky, že sotwy we hradebních otvorech a w některých rozstřelených domech udržeti se mohli.

Wšude se jim hladu nevwětšij překážky. Ze zadu se srotili ezbrogení sedláci, aby jim přefazili spolegen s Vampelunau a přivážených potřeb; tudž powstával nedostatek mezi nimi. Ale také w městě již dražota welmi se zmáhala. Rebylo zelenin ani čerstvého masa, slepice stála za 5 piastrů; a nákazlivá nemoc nakřwala wždy škodlivější povahy; denně umíralo do 350 osob mimo na bogistí vadlé; scházelo na pokrowu, tj. a na zdravém pokrmu: pročež lehce neymenší rána přessla w úmrtí (Brand), i dokonce ku posledku ani místa nebylo ku pochování mrtvých. Předce zawrhnul hrdý Arragončan Palafox každé promolání maršálka Lannesa, který dne 22. ledna wchnj zprávu nepřátelského wogsta přewzal. Kdo sobě stýskal, padl w podezření a na obžalování následowal bez okolku trest. Sfora každé ráno bylo wideti powěšené nešťastnj na Gossu a na welikém náměstí. Bog w domech trwal pořád dnem a nocí. Bogowalo se o každou stěnu; každé schody, každá komora, každá střecha životem se musela dobytí. Dwa malé domky o gednom poschodí genom po dwaudejním bogi nepříteli se dostaly. Bilo se to we dworích i w pokojích. Kolikráte, když se byli darmo protlačovali ze sklepů až pod střechu, neb se střechy až do sklepů, wyhodila druhá strana celý dým prachem do powětří, aby aspoň na geho zjiceninách se mohla udržeti. Tak dne 31. ledna po dwaudejním bogi žůstali Španielové pány gednotliwého domu při bráně Quemada. Dvědegné bylo Francouzům při každém domě rozrážeti trůg odpor. První totiž, aby se do domu dostali, druhý, aby obsadili wšedka poschodí, sklepy a půdy, třetí konečně, aby mohli dým do powětří wyhoditi, a geho zjiceniny obsaditi. W podzemní pátce ale wíce porídili, poněwadž obležení neměli zběhlých minérů. Také nyní wzejšda mnichové do řad bogownjů, a ženy na místa swých padlých mužů se stawěly. Španielové, když wšedko odporu-

wání již marné bylo, zapalowali dým, o který nepřítel se pokoušel, a proto smolan polnili stěny. Dne 7. února dobywal nepřítel již střed města. Bog se hůře roznitil, gať před tím; tanž měrau pod zemí gať na zemi. Rebylo gináče Francouzům, gať zabjeti Španiele, gestli nad ním zwítěziti chtěli. Dne 12. února stál již nepřítel na rozwalinách kláštera sv. Františka, weliké nemocnice a kollege pobožných žitel na gedné straně ulice Košbo. Wšak dwa fráte nadarmo se pokoušeli, profopáním podzemního průchodu tuto ulici oběziti. Dbleženj stawěli proti tomu průkopy, a w nich se pat s nimi setkawše, doráželi na ně stawlj a bodáky (Bajonet), tak že nepřítel sám swjg průchod zbořiti musel. Posléze posstěšilo se mu 17. února, prachem wyhoditi dyl uniwersitního stawenj; tu se spatrowali bjdnjci Španielové, gať wztekle nepříteli gestli se bránj mezi bojčejmi se zděmi a horčejmi trámy. Nemocnj na zimnici stáli na strážech, dokud ge zimnice nepopadla. W gednom domě dobyl nepřítel pozemní patro, Španielové hágili prwnjho poschodí, kladeny prach rozbratli jed, a stroj s 12 Španieli se žitli na Francouze, tak že wšickni pod rumem byli pohřbeni. Dne 18. února dobyl nepřítel autem rozstřelené předměstj na lewém břehu říky Ebro ležicj. Tři sta Španielů se protlačlo, a do města ušlo. Tři tisíce přišli k zajetj. To rozhodlo pád města, neboť nyní také tato strana města nepřátelské střelbě byla přístupná. Francouzové nyní měli třetinu hradeb, čtvrtinu města a předměstj we své moci. Měli již dobyto 13 kostelů a klášterů, 40 gich gestli k dobývání zbýwalo. W 42 dnech bylo 16,000 pum do města wstřeljeno. Gij kopal nepřítel šest nových průchodů pod ulicj Košbo; obležení počítali sotwy gestli 9000 hlav se službě schopného lidu; nebylo nemocnic a léků pro nemocné. Palafox již po čtyry neděle nemocen ležel w malém kljpu. Čhtěl nyní město nepříteli odewzdati, ale na wýminky, které nepřítel zawrhnul. Docela senabls durawostj byl přinucen dne 20. února odewzdati wchnj weliké generálowi St. Marrowi. Wždy gestli byl weliký počet měšťanů a wogatů i s náčelnjky k dalššimu odporu odhodlán, ale nevwznamenitěgšj obywatelé chtěli, by se raději s nepřitelem již učinila smlauwa, neboť tento do nových šestí nadělanych průkopů pod hlavní ulicj 3000 liber prachu měl nawáženo. Gednau ranau měly se tím druhého dne wšedky domy na druhé straně ulice do powětří wyhoditi. — Dne 20. února tedy we 4 hodiny odpowědné střelba a potštánj w domech utichlo, wylanci, mezi nimi kněz Basíl, ubřzali se do nepřátelského hlavního leženj. Generál Lannes z počátku žádal podánj beze wšech wýminek; předce ale se dal přemluwiti k uzavření mjrné smlauwy, kterážto se wšak gméno krále Ferdinanda VII. předsaditi nesmělo. Španielské wogsto může wytáhnouti z města s wogemstau etj, ale do francouzského zajetj. Důstojníci magj podržeti své lordy, koně a swá zawazadla, wogati své tancestry. Také se jim doweluge do služby krále Josefa Murata wstoupiti. Sedláci mohau se domu nawrátiti. Wagnetnostj přiwatnj a chrámům se připowjda šestření. Tato smlauwa wysla dne 24. února w madridských novinách a we francouzském časopisu „Španielský posel“. Wšak Napoleon gi nechťel za psatnou uznati, dal prohlásiti, že Saragošsa na milost i nemilost se wzdala. — Městské wylanstwj samo netraufalo sobě s touto smlauwau nawrátiti se do města, kdež rozgítěná

lůza nie o podání společní nechtěla. Náčelníci tedy gesté w noci museli se wšelých uchopiti prostředků ku přefazení každé zpaury lidu. Dne 21. února vytáhli Španielové z města branau Portillo kece-
nau; bylo gich gesté 12,000 mužů, bledých, zohy-
dých, dilem smrt gij w srdci nošicich; před nepř-
telem stádali zbraň swau, kterážto sestry gij wlad-
nanti mohli. Mělo který z nich w Bononu potom
wstoupil do služby Muratovy. Francanji, genjte
při tomto obležení wsměs 3000 mužů ztratil, na-
šli w městě 96 děl w dobrém stavu, také laule, pař-
žita, wjna a olege. Ale 54,000 lidu, z nichž čtveř-
tina wogálů, w 60 dnech toho obležení w městě za-
hynulo, nepřátelskou střelbou wšak jomw 6000. W
den odewzdání města leželo 6000 umřelých po uli-
cích, před kostely a we hradebních příkopech. Kdo
ted z města utéci mohl, ten to učinil. Srtelná ti-
choř panowala nad opustěnými rozwalinami. Z po-
žutých obywatelů umřelo w prvních 10 dnech přes
tisíc. Nepřítel gen nepotřebnější wogsto do města
posložil, na ohlédání hrobu Saragossy. Ostatně na-
hládal s nešťastným městem generál Vannes, a po
něm Suchet s mírně a lewně. —

Gesté sluffi připomenauti, že Saragossa gij r.
1816, pěkněgi gak před tím, že swých rozwalin po-
wstala, a že gij tehdaž skoro ani známty po tomto
truchlivém pádu se spatření nebylo. Bywaly před
tím počet obywatelstwa opět gest dosazen, a obchod
tate z nowa vřás, ačkoli také gij dosti blaue trwa-
gij wálka s karlistickými buřici w neynowěgšich ča-
sích mnohou nesnáž z nowa na toto město uwalila.

3.

Sbírání sněhu w okolí Neapolském.

Estowajta, že sewerních (půlnočních) fragin
přicházejících, zagile přetwapi, upozorugeli w gij-
ném dílu Wlach, kdež žijí wlni lewná gest, že
chudí i bobatí za parných dnů letních nápoje své
sněhem odlažují, ačkoli snij i led we fraginách ted-
to wlni wzácný gest. Zvědawost geho, gak asi
sněhu toho zde docházejí, gesté o mnoho se zwěťši,
spatřili we wšech ulicích neapolských ledaře, gichžto
frámy wdlé gáčehos prašarého zátonu w létě dnem
i noci s ušogejí obecné potřeby otewřeny byti mu-
segi; neboť parno wzdychu (powětří) proniká tako-
wan moej wšechy přibytty domů, že woda z ney-
hlubších studní wážena za několik minut nepuštěna se
stane; z neystudněgšich stlepu přinesené wjno po-
zbyde své sly a zwlažnj, tak že by se beže sněhu we
Wlaských každá stlenice woby uštudnice, a každá čisse
wjna we stlepu piti musela. Množstwí ročné, zwlastě
we blaue trwagij horké léta části, zde zpotřebowané-
ho sněhu gest nesmírně. Nowiny neyryge zde nřdy snij,
za to wšak naležaji se ho nesmírnj skladowé w po-
hoří apenninském, strže celý poloostrow wlasty se tá-
hnaucjm. Něstere z neywjšších wrcholků pohoří to-
ho glau po celý rok sněhem přestřty, ano w ney-
hlubších gegich rozmetlinách nacházi se i led; wšsu-
de wšak zmizí na konec měsíce swětna z wrcholků
apenninských, tak žeby právě w dobu, kdy ho ney-
wjce potřeby gest, nedostatek geho byl, kdyby zde
newěděli, gak se sáhowawati má.

Neapolitané wykopawaji w stranách hor blu-
boké stlepy, anebo použiji také přístebau stwořená
daupata, a nashromážděgi sněhu, když ho neywjce
gest, telit coby do střešij gegich wšlo. Sedý gá-
ma ta vyplněna gest, nanejau s otworu gegimu

welike množstwí slámy, listj a rostj, a pak geg za-
wrau anebo dokonce jazběgi. Sněžnj tyto stlepy bý-
waji na sewerné straně hor položeny; při gegich za-
hládanj zwlastě k tomu se hledj, aby byly co možná
neyblíže mřt, kdež snij padá, poněwadž se takto
mnoho práce i peněz za přewážení usetřj.

Gak libě snij snadne, nastane ušedláků, na nižších
pohoříh žigicich, hlucná radost, že wšech stran sbj-
haji se, by geg sbjrali a ušládali. Wšly celty swě-
tek takowé práce wypluge gi takto: Dostaw se
z Neapole přes prwnj pohoří apenninské, byl gsem
mezi wsemi il Cardinal a Monte Forte od mete-
lice přepaden, genž půdu dosti hustě sněhem pokryla.
Obywatelé, gedwa spatřiwše welike ty křofy pa-
dati, zapásali radostj, a mužstj, ženš i děti př-
bjhali s lopatami, nřsemi a gínym podobným, w
prwnjm chwatu wzatým náradjm, by poslad ten s
nebe spadlý sbjrali. Z nasebraného sněhu dělali we-
liké laule, gež pak děti s wrchu foráleli do stlepu,
kdež se i schowaly. Poněwadž gme dosti blízko olo-
ly řech lidj přecházeli, welali na nás: „Ecco Si-
gnor, una bella raccolta; questa è una bella
raccolta!“ (Hleďte, pane, krásné sklizenj; — gaké
to wšborne sklizenj!)

Město Neapole, as 400,000 obywatelů ma-
gicj, spotřebuge co rok welike množstwí sněhu, a po
celé léto trwá přtwážení zbejj toho z poblížkých fra-
gin po zemi a po moři. Dowážení po wodě gest
wyhodněgšij, poněwadž snij cestau tauto čistšij ošane
a wje se w celosti zachowá. Několik mužů a dětí
w Neapoli ebjrá se wšhradně dowážením tímto.

Wrch St. Angelo, neywjšší w wrchol před-
hoří, dčlejho chobot neapolský od salernského, po-
stytuge neywtěšij djl sněhu, w Neapoli spotřebowa-
ného. Hora tato, za městem tímto a přjstawem kastello-
marštm, na konci záliwu neapolského náděrně se
wypjnagicj, gest od Neapole toliko tři míle wzdá-
lena, tak že pro blízkoř a pohodlně dowážení po
wodě brání sněhu na nj welike důležitosti dosáhlo,
a na úranjch pohoří toho welike množstwí stlepu se
naležá. Zde se nahromadí nsmírně množstwí sně-
hu; práce ta loná se gedine w noci; na ušwitě gest
gij widětí blaue řady mezků, welike kupy sněhu ne-
saucej, genž co možná neyčerstwěgi, a wšak powždy
předce s prozřetelněšij, zwřatám těmto wlastnj, s
hor slezaji, chwátajice ku kastellomare, kdež se břjné
to z nich složi a na welike pohotowé lodice přendá.
Gak libě loď naplněna gest, pokrýge se sláma a
suchým listjm a odegde bez meřlání. Gak libě u
Neapole přistane, wyteje množstwí, práci takowau
wyhradně se žiwicich, a ačkoli gen chleř, oljwy, če-
snek a wariwo gedj, předce dosti silných a mřstných
lidj náklad ten w neywtěšjm swapu do stawenj, za
hládistě sněhu nashwál žřizeného a la dogana del-
la neve nazwaného, odkudž pak ledari potřebau
swau se zásebugj.

ORAVSKÉ

Náramné horko w Americe.

Poblé zpráv z Nowého Yorku w sewernj
Americe w měsici čerwenci min. leta w dolčeném
okolí letnj horko na talowý supěň wyfročilo, gakž
toho tam posawad nřdy gesté nebylo pozorowano.
Zahrenheitšij teploměr (thermometer) ukazowal tenčě
wzdycky 92°, a dne 16ho čerwence až 93° we stjnu.
Tímto horkem žiwetnj sly w žiwocistwu blízky byly
wřhnutj: lidé i koni padali mřtwj po ulicích, ged-
nak, že se trochu studené woby napili, gednak také

unavením. Zesatí, zedníci a téměř všichni věnují na svobodném povětří pracující řemeslníci přestali na čas obvyklých svých prací a aukolů. Dne 15. července klesli tři dělníci v hudsonské ulici mrtví na zem.

Poruffowánj čage.

W jednom francouzském kupačském denisku se čte, že, podle nedávného vyšetření, Čjnané čag (třeba) pilinami železnými anebo jinou železnatou zemí hmotou falšují (poruffují), čímž vyvážený v kupačském obchodu většího zájmu nabývají. Tento nový podvod ve francouzích vyšetřuje se následovným způsobem. Do podezřelého bedna (křístě) klade se veliký magnet (dralo), načej železný prach, nalezáti se ho co v něm, v okamžení jeho se chytá a na něm se osází.

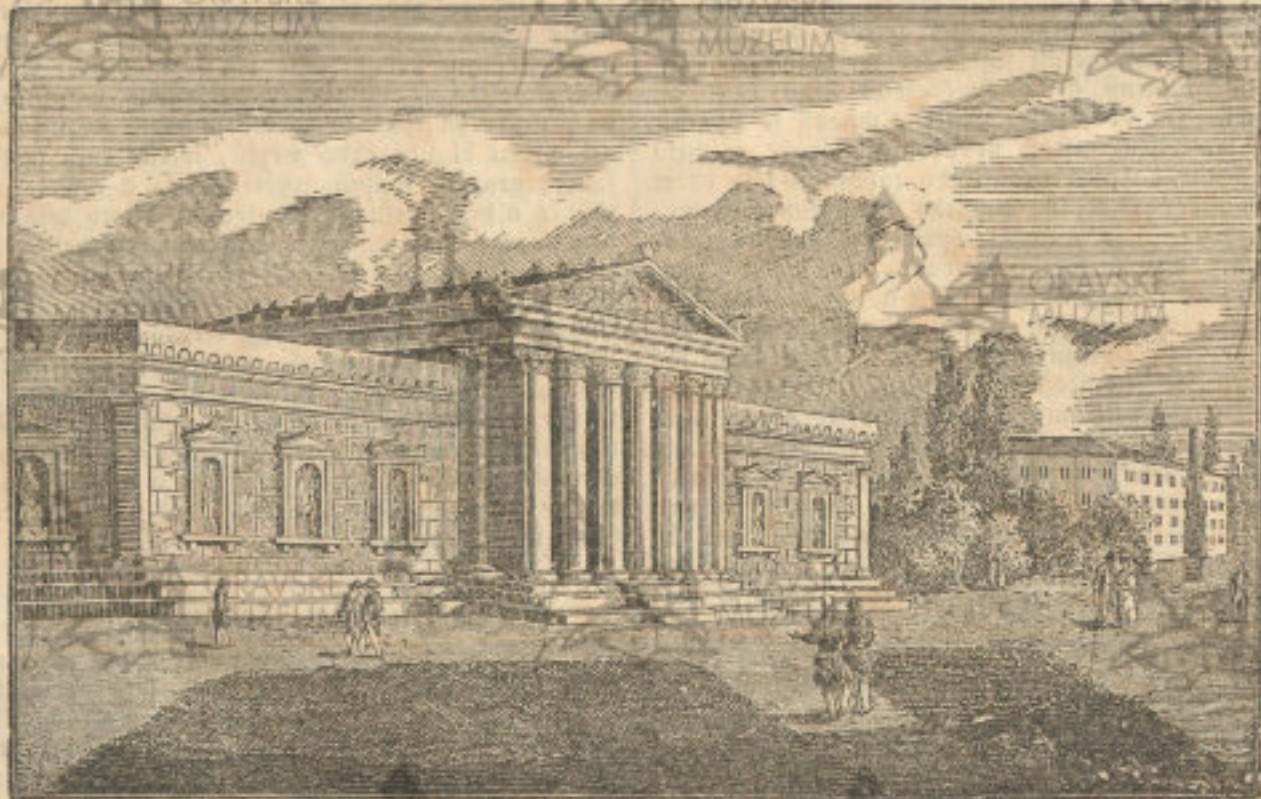
Glyptotheka ve Mnichově.

Z ohledu na hognoš uměleckých sbírek a vzácnosti předsí v neynovějších částech Mnichova, hlavně město v Barvořích, nade všechy ostatní residence v Německu. Král Ludwíg gest nyní neynvětší misioník a podporowatel krásných umění, genž ty neynvětší umělce do Mnichova povolává, vzkládaje tam na ně za hognou odměnu neynádhernější práce a umělecká díla. Od času jeho wstoupení na trůn nabyl Mnichov tak mnoho velikolepých stavení, tak mnoho znamenitých okras, tolik pamětihodných vzácností, že se právem teď mezi neynkrásnější a neynzdělanější města v Evropě počítati může.

Gedna z neynbáležitějších památek nynějšího krále gest zde wyobrazená Glyptotheka, t. j. stavení

pro sbírky starobylých i nových soch a jiných rezbářských prací. Stogi v jednom předměstí na nové zřízené královské prostranině, kterážto zeleným trávnickem porostlá, a wškol bugným křovím obličena gest. Král ge gestě co králowic dal wystawěti r. 1816 podle návrhu (plánu) wýtečného stavitel Klence, a sice pro bohatý pollad svých nashromážděných starobylých rezbín. Stavení to z wěnu i ve wnitřku gest krásně mramorem wykládáno, a jeho šířka z přední strany obnáší 225 šr. Nádherná předsín, podporovaná 22 jonickými sloupy, krásí jeho wchod. U wnitř se počítá 13 sálů, z nichž každý jiný druh pamětihodností w sobě chová. První gest přední sál, pak následugi ostatní w tomto pořádku: 2) egyptský sál, kde wěci z rozličných dob egyptského umění postaweny gsau; 3) sál pro umělecká díla z prwopocátečných dob wyzdělaní řeckého; 4) sál eginický, kde se genom polowypuklé práce z chrámu Permywa na ostrowě Egině nacházejí; 5) sál Apollůw s rezbami neynstarších uměleckých škol atenských, forintických, silyonských a argoských; 6) sál Bachůw, kde se samé sochy z bágeřtowi toho boha nacházejí; 7) sál Niobidů, se sochami velmi pamětihodnými; 8) sál bohůw; tento sawíší 9) se sálem Trojským, a 10) se sálem hrdin; všickni gsau wýtečnými malbami na wápne od Kornelia, Zimmermanna a Schlothauera okrásleni; 11) ejinický sál, neynvětší a neynbohatší ze wšech, zdejší 130 šr. a šířky 42 šr. — 12) sál pro pomalovaná rezbářská díla, a 13) sál pro díla nových rezbářů.

Na téže královské prostranině blíže Glyptotheky zakládá se znamenitý chrám v gednoduchosti welikolepé, dle způsobu prwních wělkých křesťanských. Pan Bärtnér, profesor na Mnichovské král. akademii pro umění, k tomu dílu zhotowil plány, a pak stowbu sám říditi bude.

(Glyptotheka ve Mnichově.)